

Bildigimiz Türkiye, unuttugumuz yasamlar

Hikmet Hükümenoğlu'nun yeni romanı "Körburun", küçük bir adada yaşananlar üzerinden Türkiye'nin 1960 ve 1990 yılları arasında yaşanan toplumsal kırılmalarına odaklanıyor.

Edebiyatımız bugünle sınavını nasıl veriyor sizce?

En yakın örneği ele alalım bu noktada isterseniz; Gezi'yi. Bir anda gündeme yetişmeye çalışan pek çok yazarın kitaplarıyla dolmuştu ortalık hatırlarsanız. Hemen hepsi Gezi'nin bir ucundan yakalamıştı ancak içlerinde ortaya, tam da Gezi'nin hak ettiği gibi, bütünlüklü ve kapsayıcı bakışı koyan çok az yapıt vardı. Bir telaş içinde gündem sıkıntısına düşen yazarlar, ortaya koyduklarıyla o günlerde çok konuşulsalar da o günlerden

bugün geriye ne kaldığını yeniden düşünmek gerek. Oysa edebiyat, toplumsal kırılmaları ele alma noktasında ne kadar soğukkanlı ve kapsayıcı olursa o oranda üstlendiği işlevi yerine getirmiş olur. Bu türden sıkıntılar, toplumsal kırılma anları edebiyatın ana malzemesi elbette fakat buradaki mesele, bunları gündem derdiyle mi yoksa gerçek bir okumayla mı edebiyata taşınacağı.

Şimdi önümüzde yeni bir sınav var: 15 Temmuz. Umarım edebiyatta bu sınavdan çıkmayız.

Öte yandan edebiyatımızın, Türkiye'nin Latin Amerika ülkelerini aratmayan siyasi çalkantı dönemlerini ele alan verimlerde epey ileri gittiğini de unutmamak gerek. Edebiyatın bir anlamda doğru okuma yapabilmek adına bekleyip görmekle yakından ilişkisinin olduğunu tekrardan hatırlatıyor bu bize. 12 Eylül'ü konu alan romanların, yaşananlardan neredeyse kırk yıl sonra, özellikle bu dönemde çokça yayımlanması da tam olarak bununla ilintili. Beklemek, görmek ve yazmak... Dedeler yaşar torunları yazar kuralı da gidişatı anlamada bize yardımcı olacaktır.

1960'TAN 1990'A...

Hikmet Hükümenoğlu'nun romanı Körburun da buna güzel bir örnek olarak çıktı karşımıza.

Romana da adını veren Körburun, Prens Adaları'nın onuncusu olarak hayali bir düzlemde yaratılmış yazarı tarafından. İstanbul'a sadece sabah ve akşam sefer yapan bir vapurla hem uzak hem yakın ancak her ne kadar hayali bir düzlemse ve İstanbul'a belli bir mesafeseyse de üzerinde yaşananlarla aslında Türkiye'nin 1960'tan 1990'a kadarki yaşadıklarının bir anlamda özetinin yerleştrildiği bir mekan olarak tasarlanmış bu ada Hükümenoğlu tarafından.

Farklı inanış ve topluluklara aidiyetleri bulunsa da üzerinde yaşayan

insanların bir şekilde birbirini sevmeyi başardığı bir ada aynı zamanda Körburun. Zaten roman da bu bu ilişkiler yumağının bize gösterilmesiyle derdini anlatmaya başlıyor. Fakat ne zaman ki Türkiye adına işler kötüye gitmeye başlıyor adanın da, adada yaşayanların da huzuru kaçmaya başlıyor.

Körburun'un huzurunun bozulmaya başladığı tarihler bir anlamda Türkiye'deki sosyal ve siyasal kırılmaların da yaşandığı tarihler. 27 Mayıs'ın kendisi ve bu tarihe giden yol, bu süreçte halkın arasına saçılan ayrılıkçı tohumlar, bu tohumların yeşermesi üzerine çıkan olaylar, ardından gelen süreçte bu kez 12 Eylül günleri ve yine aynı şekilde bu tarihe giden yol, Turgut Özal'lı günlerin başlangıcı, bunun ilk sinyalleri... Hükümenoğlu, bu kırılmalarla beraber bu kırılmaların toplum üzerindeki etkisini de ele alıyor romanda. Aynı şekilde bu kırılmalardan doğan çıkar ortamı, ekonomik düzlem de yazarın kaleminde kendine yer buluyor. Roman adına işin güzel tarafı ise bu olaylardan hiçbiri birbirinden ayrı düşünülüyor. Hepsini bir bütünün parçaları olarak tıpkı yaşananlardaki gibi diğerini doğuruyor. Bizim büyük çaresizliğimiz olarak da yaşananların insanlar üzerindeki yarattığı tekrar hissi arta kalıyor.

Bu anlamda Körburun için pek çok boyutun iç içe geçerek tek bir parçaya, o da romanın kendisine hizmet ettiği bir büyük metin diyebiliriz

Hükümenoğlu'nun adası ise hiç şüphesiz bir Türkiye metaforu. Bir küçük adaya bir büyük ülke tarihinin kırılma noktalarını yerleştirmiş yazar. Ki bunda da başarılı olmuş. Ancak yerel bağlamları bir kenara bıraktığımızda da pek çok anlam ifade ediyor Körburun çünkü başat meselesi her ne kadar Türkiye ise de yazarın, kahramanları ve onların başına gelen sıkıntılar, mutluluklar, yani kısacası olaylarla da yerel motiflerden sıyrıldığını görüyoruz. Bu anlamda Hükümenoğlu bir ada hikâyesi üzerinden geçmişe ait "güzel" bir Türkiye manzarası sunarken bize diğer yandan evresnel düzlemde de anlattığı insan(lık) hikâyeleriyle özgün bir kapı aralıyor kendine.

ÇARPICI BİR İRONİ

Sunulan bu Türkiye manzarasının içinde ise "romanın başkahramanı" diyebileceğimiz bir ismin öne çıktığı söylenemez. Metin aktıkça, 60'lar bitip 70, ondan sonra da 80'ler geldikçe, yani bir anlamda dönemler değiştikçe romanın öne çıkan kahramanları da değişiyor. Fakat romanın akışına dahil olmuş hemen herkes, metnin içindeki yerini koruyor. Bir anlamda sahnede bir kahraman en öndeyken diğerleri onunun yardımcıları konumuna geçiyor. En öndeki arkaya geçtiği zaman yine sahnede kalıyor. Bu kez de yeni başrol oyuncusuna yardımcı konumda rolüne devam ediyor. Hayri ve Meral merkezden alınıyor, yerlerini onların çocukları Murat ve eşi Seher alıyor, onların yanına çocukluk arkadaşları Ferit geliyor, Agop, Yorgo ve daha pek çok kahramanla birlikte Körburun ahalisi bir döngüyle sayfalar arasında arz-ı endam ediyor.

Fakat bu "başkahraman" nitelemesini isminin önüne getirebileceğimiz belirli bir kahraman olmasa da bir aile mevcut romanda: Engintaş Ailesi. Romanın akışı bir şekilde Engintaşların yaşamından geçerek ilerliyor ve Körburun'u aynı zamanda üç kaşağı içine alan büyük ve önemli bir aile romanı haline getiren de tam olarak bu.

Tam da bu noktada Füsün Akatlı'nın 'Türk Romanında Aile' başlıklı incelemesini hatırlamakta yarar var. Akatlı şöyle bir saptamada bulunuyor yazısında: "... Türk romanında 'aile' olgusuna bakarken bazı ana motiflerin saptanabileceğini düşünüyorum," diyor. Devamında da, "bunları, anahtar işlevi yüklenebilecek sözcüklerle" adlandırabileceğimizi dile getiriyor. Bu anahtar sözcükler şunlar: "Osmanlı, Geçiş Dönemi, Cumhuriyet, Batılılaşma, Köy, Kasaba, Kent ve Küçük Burjuvalık." Bunların "tarihsel dönemlerin ve sosyo-ekonomik yapılanmaların birer zemin olarak romanımızda yansıyan belli başlı örüntülerine işaret edebilecek başlıklar olarak" görülebileceğini söyleyip, "bu zeminlere yerleştirilebilecek ailelerin tek tek romanlarda rastlanan çeşitlenmeleri ile belirli ahlaksal temalar işlenerek tanıtılması, yargılanması" gündeme gelir diyor.

Akatlı'nın saptamaları doğrultusunda Körburun'a uzandığımızda yine zengin bir yapı çıkıyor karşımıza. Körburun her ne kadar Türkiye'nin 1960 ve 1990 yılları arasındaki sürecini kapsıyorsa da o dönemde yaşananların köklerinin çok daha derinlere, Cumhuriyet'e hatta Osmanlı'ya kadar uzandığını biliyoruz. Bu, Engintaş Ailesi ve çevresini de aynı şekilde ilgilendiriyor.

Tüm bu dile getirilenler Körburun'un Hikmet Hükümenoğlu'nun yazarlığı için de önemli bir dönmeçi işaret ettiğini gösteriyor bir diğer yandan bize. Gerilim ve bir noktada polisiye unsurların kullanımı üzerine geride kalan dört romanında (Kar Kuyusu, Küçük Yalanlar Kitabı, 04:00 ve 47 Numaralı Kamara) epey mesafe almış bir isim Hükümenoğlu. Bu unsurların Körburun'a da değer kattığı ancak Körburun'un asla sadece bunlardan ibaret olmadığı yeterince vurgulandı sanıyorum. Körburun için bir gerilim romanı elbette diyemeyiz. Ancak şöyle de bir durum var ki okumayı bitirdiğimiz her sayfanın ardından gelecekleri bazen tedirgin bir halde bazen de merakla bekliyoruz. İşin ironik kısmı ise bir sonraki sayfada Türkiye tarihine dair neyin anlatılacağını biliyor olmamız. Hükümenoğlu, kahramanlarının başına gelenler üzerinden kurduğu küçük gerilim ağlarıyla salıyor bu merak uçlarını okur zihnine. İşin Türkiye tarihi tarafındaysa bilinirlikten doğmuş çarpıcı bir ironi söz konusu.

Körburun / Hikmet Hükümenoğlu / Can Yayınları / 592 s.

erayak@cumhuriyet.com.tr